

Вступ. В процесі господарської діяльності підприємства ключовим питанням є проблема достатності оборотних засобів, механізм їх планування і формування, оптимізації їх структури, дослідження ефективності використання та ін. Все це формує систему управління елементами оборотних засобів.

Цільовими напрямками системи управління оборотними засобами являється визначення обсягу та структури поточних оборотних активів, джерел їх фінансування і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства. Крім того не менш важливим являється підтримка оборотних засобів в обсягах, що здійснюють оптимізацію управління поточною діяльністю підприємства

Результати дослідження. Для підприємств, що діють в ринкових умовах та в умовах невизначеності щодо попиту на продукцію, яка виробляється, і діяльність яких спрямована на отримання додаткових переваг перед конкурентами та досягнення найменших сукупних витрат, важливим питанням постає проблема нормування кожною складовою обігових засобів.

Необхідність акумулювання на підприємствах певного розміру обігових коштів для підтримання безперервного процесу виробництва очевидна, але виникає питання який розмір зазначених цінностей оптимальна.

Проблемам розробки системи управління оборотними засобами приділяли в свій час такі вчені, як Іванова М.І., Оптнер С.Л, Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж., Маргасова В.Г., Ковальов В.В., та ін. Провівши детальне дослідження зазначених праць стало очевидно, що жодна з них не охоплює всі аспекти управління елементами оборотних засобів.

Управління оборотним засобами в процесі господарської діяльності підприємства повинно охоплювати наступне:

узагальнення інформації про наявність та стан всіх елементів оборотних засобів за попередній період;

забезпечення платоспроможності;

забезпечення прийняттого рівня обсягу, структури та рентабельності оборотних засобів;

оптимізація структури оборотних засобів;

визначення співвідношення джерел забезпечення оборотними засобами;

дослідження причин незадовільних показників з оборотності оборотних засобів;

впровадження в господарську діяльність підприємства сучасних методів управління оборотними засобами;

поточний контроль за станом основних елементів оборотних засобів в процесі виробничої та фінансової діяльності підприємства.

Для забезпечення ефективної господарської діяльності підприємства, слід здійснювати процес управління не лише окремими компонентами оборотних засобів, але і всією операційною діяльністю підприємства з подальшим інтегруванням його в стратегічне управління підприємством, це дасть змогу повніше охопити весь процес господарювання та врахувати всі фактори, що на нього впливають. Це пояснюється тим, що система управління оборотними засобами не може розглядатися окремо від функціонування всього підприємства, тому виникає необхідність її досліджувати у комплексі з іншими системами управління підприємством.

Пропонується при розробці системи управління оборотними засобами керуватися наступною моделлю розробки системи управління оборотними засобами підприємства (рис. 1). За оцінками фахівців, із загальної економії, що може одержати підприємство при ефективному управлінні оборотними засобами: 50% може дати ефективне управління товарно-матеріальними запасами, 40%— управління запасами готової продукції і дебіторською заборгованістю і інші 10%— управління технологічним циклом [3].

Рис. 1. Адаптована модель розробки системи управління оборотними засобами підприємства

З даної моделі очевидно, що на першій стадії розробки системи управління оборотними засобами проводиться комплексний аналіз діяльності підприємства з виокремленням процесу дослідження питання формування та використання оборотних засобів, крім того паралельно з цим проводиться формування стратегічних напрямків діяльності підприємства, щоб не виривати систему управління оборотними засобами з загального контексту господарської діяльності підприємства.

Наступний етап передбачає розгляд основних напрямів управління оборотними засобами який охоплює вибір політики фінансування оборотних засобів (агресивної, консервативної, поміркованої, ідеальної) та способу

управління формування оборотних засобів, використовуючи інформаційні системи для цього та об'єднання отриманих результатів з загальною стратегією діяльності підприємства, в подальшому розробляється набір критеріїв ефективності роботи системи, а також використання логістичних прийомів для оптимізації процесу управління деякими елементами оборотних засобів.

В подальшому вже безпосередньо формується певна програма дій, з врахуванням мотиваційної складової, що дає змогу підвищити ефективність роботи системи управління.

Крім того важливими етапами являються контроль та оцінка ефективності розробленої системи, оскільки це дозволяє коригувати дану систему та визначати її життєздатність та функціональність.

Поряд з цим слід також враховувати вплив факторів макро- та мікросередовища, оскільки вони мають вагомий вплив на ефективність функціонування оборотних засобів.

Зрозуміло, що для ефективного управління оборотними засобами підприємства крім фінансового забезпечення необхідний індивідуальний підхід до управління кожного елемента оборотних засобів. Даному питанню присвячено ряд наукових праць [2,5,6] але в кожній з них розглядається управління зазначеними елементами окремо і не представлена загальна система управління оборотними засобами в комплексі.

Однією із основних складових оборотних засобів являються виробничі запаси підприємства, які в свою чергу включають сировину, матеріали, незавершене виробництво, готову продукцію та інші запаси, крім того зазначені активи часто займають значну долю в структурі балансу, що є характерним для харчової промисловості, на їх долю в середньому промисловому підприємстві приходиться 40% поточних активів і 13% всіх активів підприємства [1].

Найважливішою проблемою, що виникає при управлінні виробничими запасами, це проблема оптимізації їх обсягу.

Вся сукупність операцій із управління раціональним рухом матеріального потоку охоплює складування сировини і матеріальних ресурсів, переміщення їх в цех, транспортування продуктів праці в межах цеху, між цехами, переміщення продуктів праці в сферу їх реалізації і споживання.

Основна задача управління запасами на підприємстві — знизити загальні щорічні витрати на утворення запасів до мінімуму за умови задовільного обслуговування споживачів.

На практиці розроблено багато методів, прийомів і стратегій управління запасами, серед них є ряд логістичних систем, що дозволяють підвищувати ефективність даного процесу. Вибір їх залежить від особливостей виробництва, складу показників, що використовуються для цілей управління, характеру взаємодії з постачальниками матеріальних ресурсів, організації збуту готової продукції, наявності кваліфікованих фахівців в області управління, їхньої технічної оснащеності та ін. [4,5,6]

Відповідно система управління виробничими запасами матиме наступний вигляд рис. 2

На першому етапі реалізації системи управління виробничими запасами підприємства, це виявлення рівня забезпеченості виробничої діяльності відповідними запасами: сировинними, матеріальними, паливно-енергетичними та ін., вивчення їх структури та ефективності використання для подальшого усунення виявлених недоліків в їх управлінні.

На другому – проводиться дослідження щодо виявлення мети створення запасів, тобто, для якої діяльності планується їх формування: виробничої, збутової або нагромадження запасів з метою мінімізації сезонних коливань.

Далі відбувається розрахунок суми запасів з врахуванням нормативів. З іншого боку планування закупівлі виробничих запасів відбувається за допомогою нормування, яке здійснюється: на основі виробничої програми підприємства; безпосередньо на підприємстві з визначенням щорічних

нормативів та розробкою довгострокових норм оборотних засобів; із дотриманням принципів наукової обґрунтованості, прогресивності норм і нормативів за окремими групами оборотних засобів та в цілому по підприємству, розробкою заходів прискорення обігу оборотних засобів.

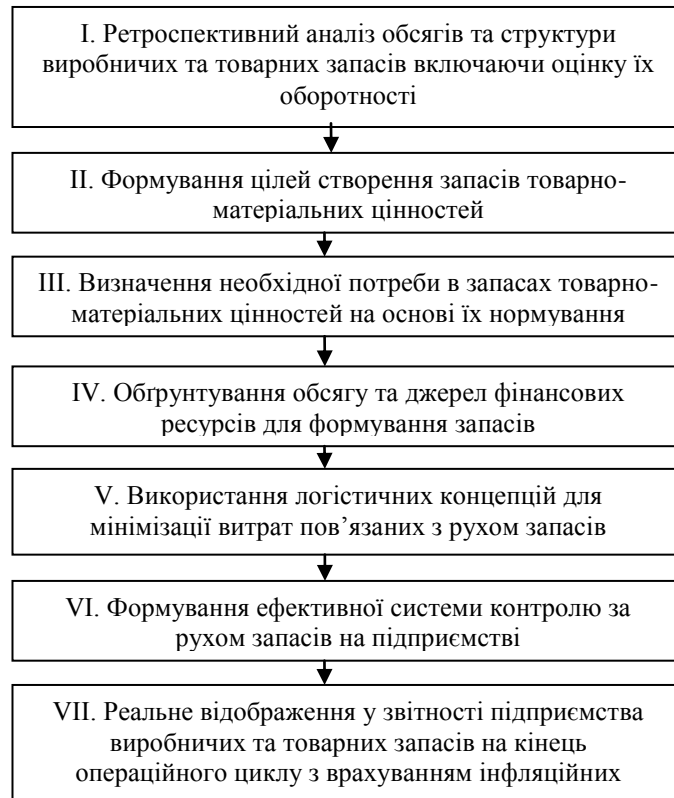

Рис. 2. Комплексна система управління виробничими запасами підприємства

Наступним етапом є визначення джерел та обсягів фінансування для формування виробничих запасів, як вже зазначалося існує три типи стратегій фінансування оборотних засобів, а саме їх змінної частини за яких покриття потреби відбувається за рахунок короткострокової кредиторської заборгованості або довгострокового позикового капіталу та частково власним капіталом, причому співвідношення цих елементів визначається обраною стратегією.

На практиці розроблено багато методів, прийомів і стратегій управління запасами, серед них є ряд логістичних систем, що дозволяють підвищувати ефективність даного процесу. Вибір їх залежить від особливостей виробництва, складу показників, що використовуються для цілей управління,

характеру взаємодії з постачальниками матеріальних ресурсів, організації збуту готової продукції, наявності кваліфікованих фахівців в області управління, їхньої технічної оснащеності та ін. логістична система промислового підприємства повинна бути організаційним механізмом, що оптимізує рух матеріальних потоків за рахунок координації діяльності всіх формуючих його елементів.

Виділення границь логістичної системи відбувається на базі циклу відтворення матеріальних благ і виробничих відносин. Принцип “від сплати грошей до одержання грошей” показує зв'язок логістичних операцій із процесом створення вартості як “ланцюга цінностей”, що економічно зв'язує між собою виробника та споживача. Тому використання логістичних підходів є необхідним для управління цією складовою оборотних засобів.

Наступною частиною системи управління виробничими запасами є процес контролю за рухом запасів, основною системою даного контролю являється «система ABC», як передбачає розподіл запасів на три групи: запаси з високою цінністю, тривалим циклом замовлення, які потребують постійного контролю – група «А», група запасів, які мають меншу значимість в забезпеченні безперебійності виробничої діяльності ніж попередня група – група «В», всі інші матеріальні цінності, що не відіграють значної ролі у формуванні кінцевих фінансових результатів – група «С». [2]

Що стосується останнього етапу управління виробничими запасами, то він є його невід'ємною частиною. Для відображення реальної вартості виробничих запасів, як правило використовують наступні підходи: LIFO, FIFO.

Другим елементом оборотних засобів, що потребує постійного управління та контролю є дебіторська заборгованість, її рівень визначається багатьма чинниками: видом продукції, ємкістю ринку, ступенем насичення ринку, прийнятою системою розрахунків (продаж за готівку, в кредит) та ін.

Управління дебіторською заборгованістю передбачає перш за все контроль за оборотністю коштів в розрахунках для прискорення даного

показника доцільно сформувати комплексну систему управління дебіторською заборгованістю.

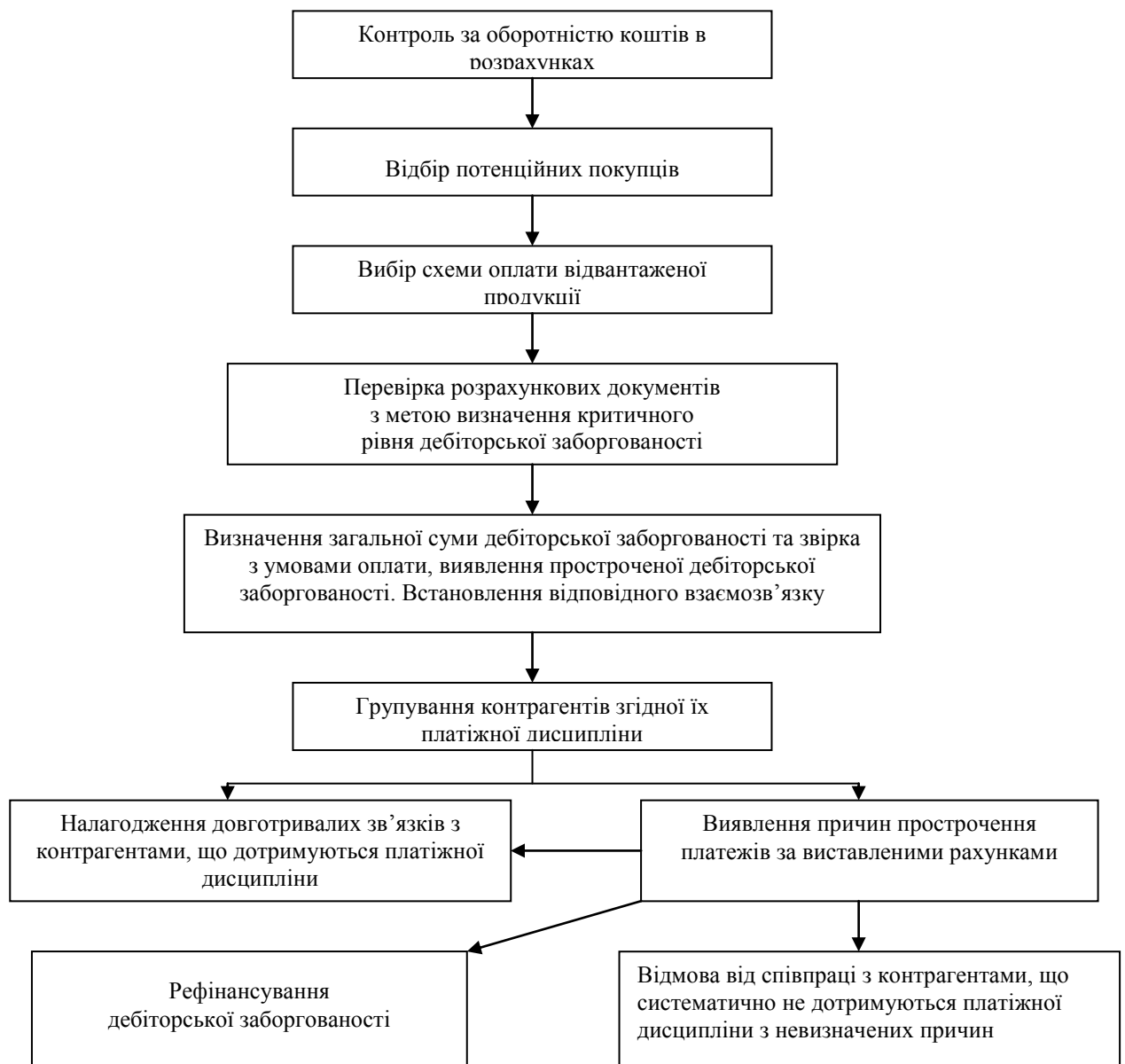

Рис. 3. Комплексна система управління дебіторською заборгованістю підприємства

Також важливим елементом в управлінні дебіторською заборгованістю є формування резерву сумнівних боргів, хоча на сьогоднішній день немає узагальненої практики щодо способу розрахунку даного резерву. Що стосується міжнародної практики, то від коливається в границях 0,78 – 6%, також слід враховувати, що доля безнадійних боргів знаходиться в прямій залежності від тривалості періоду протягом якого дебітор зобов'язується

розрахуватись з боргами – чим триваліший період тим підвищується ймовірність непогашення заборгованості.

Останнім етапом управління дебіторською заборгованістю являється застосування сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості, в якості яких на сьогоднішній день найчастіше використовують факторинг , форфейтинг, облік векселів, які видані покупцям продукції, тощо.

Ще одним важливим елементом, що потребує управління являються грошові кошти та їх еквіваленти, причому основним аспектом при їх управлінні є оптимізація їх середнього поточного залишку.

Для ефективного управління грошовими коштами доцільно буде скористатись наступною схемою (рис. 4).

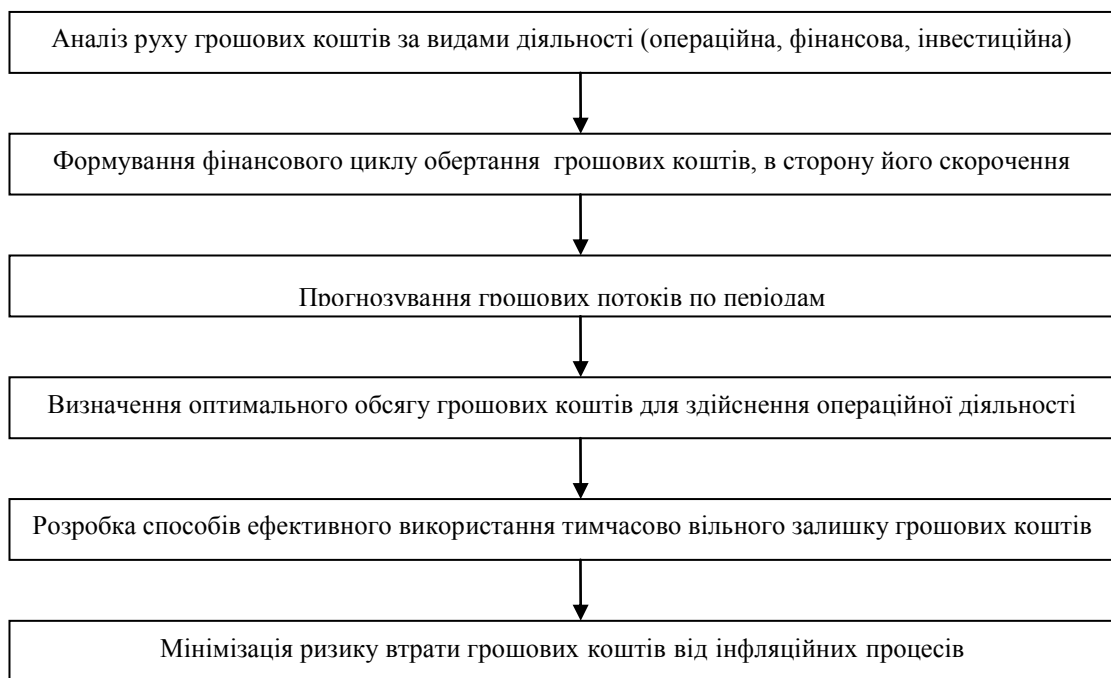

Рис. 4. Комплексна система управління грошовими коштами та їх еквівалентами на підприємстві

З даної схеми очевидно, що для ефективного управління грошовими коштами для початку слід проаналізувати їх обертання та використання за попередні періоди, щоб мати цілісну картину для прийняття подальших рішень. Окрім цього зазначений аналіз слід проводити в розрізі основних видів господарської діяльності: операційної, фінансової та інвестиційної, це діяльності.

Розрахунок фінансового циклу передбачає визначення часу протягом якого грошові кошти вилучені з оборту і при цьому основною метою управління грошовими коштами є зменшення цього часу, як правило це здійснюється або за рахунок прискорення операційного циклу або за рахунок незначного сповільнення обороту кредиторської заборгованості.

Прогнозування грошового потоку доцільно проводити за наступними напрямками: прогнозування грошових надходжень та відтоку грошових засобів за періодами; розрахунок чистого грошового потоку за зазначений час; визначення сукупної потреби в короткостроковому фінансуванні за визначені періоди часу. Тобто суть даного етапу полягає в розрахунку можливих джерел надходження та відпливу грошових коштів та їх співставлення з метою визначення наявності або відсутності вільних грошових коштів.

Для оптимізації обсягу грошових коштів основними напрямками системи управління являються: оцінка загального обсягу грошових коштів та їх еквівалентів та оцінка часки грошових коштів, яку слід зберігати на розрахунковому рахунку, тобто визначення мінімально необхідної суми коштів, які потребує підприємство для здійснення оперативної діяльності.

І останнім не менш важливим етапом є розробка заходів щодо мінімізації загрози втрати або знецінення грошових коштів в результаті інфляційних процесів, цього можна досягти використовуючи диверсифікацію цінних паперів в які вкладаються грошові кошти, страхуванням ризиків, встановленням та використанням внутрішніх фінансових нормативів тощо.

Висновки. Оборотні засоби за величиною після основних фондів займають друге місце в загальному обсязі ресурсів, які визначають економіку підприємства. Встановлено, що для нормального функціонування останнього обсяг оборотних засобів повинен бути достатнім для виробництва продукції в асортименті і кількості, які відповідають попиту та пропозиції, і водночас мінімальним, щоби не призводити до зростання витрат виробництва за

рахунок утворення понаднормативних запасів, що потребує комплексного підходу до управління всіма елементами оборотних засобів.

Список використаних джерел

1. Злупко С.М. Праксеологічні та логістичні засади підприємництва //Проблеми економіки та управління. Вісник державного університету "Львівська політехніка".- 2008.- №353.- с.42-45
2. Маргасова В.Г. Комплексна оцінка впливу системи управління оборотним капіталом на фінансовий стан підприємств харчової промисловості / В.Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - N6. - С. 47-52.
3. Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2002. – 571 с.
4. Швидка О.П. Формування моделі системи управління оборотним капіталом підприємства / Швидка О.П. // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції, 19 грудня 2008 р. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2008.- С.124-125. – 0,13 друк. арк.
5. Швиданенко Г.О. Управління капіталом підприємства: навч. посібник / Г. О. Швиданенко, Н. В. Шевчук; М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2007. - 436 с.
6. Шило А.П. Управління оборотним капіталом підприємств / А.П. Шило // Фінанси України. - 2000. - N: 11. - С.152-155.